

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
piotr.szukalski@uni.lodz.pl

Gdzie się znajduje małżonków we współczesnej Polsce? **Ujęcie międzywojewódzkie**

Od zawsze nasz gatunek – w trosce o zapobieganie „chowu wsobnego” (płodzenie potomstwa przez osoby mające wspólnego przodka), prowadzącego w małych zbiorowościach do podniesienia prawdopodobieństwa wystąpienia chorób dziedzicznych – promował poszukiwanie stałych partnerów seksualnych pomiędzy osobami nie tylko niespokrewnionymi, ale wręcz pochodzącymi z lub dalszej odległości. Działo się tak nawet w osiadłych, rolniczych społecznościach, choć wówczas odległość ta oznaczała co najwyżej kilkanaście kilometrów. Dziś w dobie wzmożonej mobilności ludności wewnątrz i zewnątrz kraju bardziej prawdopodobne niż niegdyś jest znalezienie partnera żyjącego z dala od miejsca urodzenia i spędzania młodości danej jednostki czy też jej stałego miejsca zamieszkiwania, co wynika nie tylko z łatwiejszego przemieszczania się, ale i przeniesienia dużej części życia społecznego do świata wirtualnego, nieznającego ograniczeń związanych z odległością. Najbardziej jaskrawym przykładem powyższego procesu jest duża liczba małżeństw binacjonalnych, zawieranych przez obywateli dwóch państw.

W niniejszym opracowaniu chciałbym skupić się mniej spektakularnym przykładzie spadku znaczenia fizycznej odległości jako czynnika utrudniającego poszukiwanie partnera, a mianowicie na związkach zawieranych przez mieszkańców Polski ze swoimi niekrajaniem (tj. mieszkańcami innego województwa niż region stałego zamieszkiwania danej osoby). Zdawać sobie w tym przypadku należy jednak sprawę, iż statystyki GUS opisujące proces zawierania małżeństw podają informacje o miejscu pochodzenia nowożeńców (a dokładniej o ich miejscu zameldowania) jedynie na podstawie przekładanych w USC dokumentów, a zatem nie uwzględniają nierejestrowanych migracji. Przekłada się to na zawyżanie skali małżeństw mieszanych (tak w dalszej części niniejszego tekstu oznaczać będę związki zawierane przez mieszkańców dwóch różnych województw), ponieważ w przypadku ich części wypowiedzenie przysięgi ślubnej występuje w sytuacji, gdy oboje nowożeńców mieszkają od pewnego czasu razem, choć jednocześnie jedno z nich (a zapewne czasami i oboje) nie przemeldowało się, formalnie pozostając mieszkańcem innego województwa.

Patrząc z perspektywy potencjału znalezienia małżonka z innego regionu, zdecydowanie większe możliwości mają mieszkańcy województw o niewielkiej liczbie ludności i niewielkiej powierzchni, a zatem z definicji częściej stykające się – przy założeniu podobnej skłonności do przemieszczeń na podobne odległości – z osobami z innych regionów. Również większą szansą ułożenia sobie życia z niekrajaniem mają osoby mieszkające w regionach o dużych tradycjach migracyjnych i o mniejszej atrakcyjności edukacyjnej i zarobkowej. Tradycje migracyjne zwiększają prawdopodobieństwo posiadania rodziny poza swoim regionem, a pośrednio i szansę kontaktu z mieszkańcami innych obszarów. Z kolei niska atrakcyjność edukacyjna i zarobkowa oznacza, że duża część młodzieży przynajmniej czasowo zamieszkiwać będzie inne województwa z uwagi na pobieranie nauki lub wykonywanie pracy.

Generalnie należy oczekiwać, iż – choćby z uwagi na ułatwienia w budowaniu trwałej, intymnej relacji – zdecydowana większość małżonków pochodzić będzie z terenów bliskich, utożsamianych w niniejszym opracowaniu z terenem tego samego województwa obojga nupturientów. W przypadkach małżeństw mieszanych widoczny będzie, z kolei, zarówno wpływ odległości (a zatem relatywnie wyższą częstością charakteryzować się będą związki zawierane przez mieszkańców województw sąsiadujących ze sobą), jak i preferencji i tradycji osiedleńczych (a zatem np. regiony mające za stolice silne ośrodki akademickie będą częściej miejscem zamieszkiwania wybranego małżonka, niezależnie od wpływu odległości).

Powyższe oczekiwania okazują się być zgodne ze stanem faktycznym, niezależnie, czy analizujemy małżeństwa zawierane przez mężczyzn (tab. 1) czy kobiety (tab. 2) według ich miejsca zamieszkiwania przed ślubem.

Tabela 1

Rozkład małżeństw zawieranych przez mężczyzn z danego województwa według województwa pochodzenia ich żon (ogół związków zawartych przez mężczyznę z danego województwa = 100%)

Mężczyzna pochodzi z województwa:	Kobieta pochodzi z województwa:															
	Dolnośląskie	Kujawsko-pomorskie	Lubelskie	Lubuskie	Łódzkie	Małopolskie	Mazowieckie	Opolskie	Podkarpackie	Podlaskie	Pomorskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie	Wielkopolskie	Zachodniopomorskie
Dolnośląskie	93,7	0,2	0,2	1,8	0,4	0,3	0,2	2,9	0,3	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,9	0,4
Kujawsko-pomorskie	0,2	92,7	0,2	0,3	0,3	0,2	0,6	0,1	0,2	0,1	1,3	0,1	0,1	0,9	1,2	0,4
Lubelskie	0,3	0,2	88,9	0,1	0,4	0,4	2,0	0,3	1,7	1,0	0,2	0,3	1,3	0,3	0,2	0,3
Lubuskie	0,6	0,0	0,1	91,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,8	0,9
Łódzkie	0,5	0,4	0,2	0,3	91,2	0,2	1,1	1,3	0,2	0,4	0,2	0,6	1,2	0,4	0,6	0,3
Małopolskie	0,3	0,1	0,9	0,2	0,4	92,7	0,3	0,8	3,3	0,4	0,2	2,0	2,6	0,3	0,2	0,3
Mazowieckie	0,5	1,4	4,4	0,5	2,7	0,5	91,5	0,5	1,0	4,4	0,9	0,5	3,4	2,6	0,3	0,7
Opolskie	0,9	0,1	0,2	0,1	0,4	0,2	0,1	87,3	0,2	0,1	0,1	0,7	0,2	0,2	0,1	0,0
Podkarpackie	0,3	0,2	2,1	0,3	0,3	2,2	0,4	0,6	90,5	0,2	0,1	0,4	2,2	0,3	0,1	0,3
Podlaskie	0,1	0,2	0,6	0,1	0,1	0,1	1,1	0,1	0,2	89,8	0,3	0,1	0,1	1,9	0,1	0,1
Pomorskie	0,2	1,4	0,3	0,4	0,3	0,1	0,3	0,2	0,2	0,5	93,6	0,1	0,2	2,4	0,2	1,1
Śląskie	0,7	0,2	0,5	0,5	1,0	2,0	0,4	4,2	0,7	0,5	0,2	93,5	1,4	0,4	0,3	0,4
Świętokrzyskie	0,2	0,1	0,7	0,2	0,7	0,7	0,7	0,2	1,0	0,1	0,1	0,5	86,2	0,2	0,1	0,1
Warmińsko-mazurskie	0,0	0,6	0,3	0,1	0,2	0,1	0,7	0,1	0,1	1,6	1,2	0,1	0,2	89,3	0,1	0,3
Wielkopolskie	1,1	1,9	0,3	2,5	1,3	0,2	0,3	1,0	0,2	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	94,1	0,9
Zachodniopomorskie	0,2	0,4	0,1	1,4	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,7	0,1	0,1	0,2	0,6	93,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych GUS Demografia,
<https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/StartIntro.aspx>

Przykładowo, w przypadku mężczyzn-nowożeńców zamieszkałych na terenie Dolnego Śląska 93,7% ich wybranek pochodziło z tego samego województwa, zaś regionami o kolejnej ważności były województwa sąsiadujące: opolskie (2,9%), lubuskie (1,8%) i wielkopolskie (0,9%). Oprócz bliskiej odległości i niewielkiej liczby mieszkańców, wagę Opolszczyzny wzmacniały dobre połączenia

komunikacyjne prowadzące do częstego wybierania Wrocławia, stolicy dolnośląskiego, jako miejsca edukacji ponadmaturalnej.

Tabela 2

Rozkład małżeństw zawieranych przez kobiety z danego województwa według województwa pochodzenia ich mężów (ogół związków zawartych przez kobiety z danego województwa = 100%)

Kobieta pochodzi z województwa:	Mężczyzna pochodzi z województwa															
	Dolnośląskie	Kujawsko-pomorskie	Lubelskie	Lubuskie	Łódzkie	Małopolskie	Mazowieckie	Opolskie	Podkarpackie	Podlaskie	Pomorskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie	Wielkopolskie	Zachodniopomorskie
Dolnośląskie	93,9	0,3	0,4	1,9	0,6	0,2	0,2	3,0	0,4	0,3	0,2	0,5	0,4	0,0	0,9	0,4
Kujawsko-pomorskie	0,1	91,6	0,2	0,1	0,3	0,1	0,5	0,1	0,2	0,4	1,1	0,1	0,1	1,0	1,0	0,4
Lubelskie	0,1	0,2	88,2	0,1	0,2	0,5	1,6	0,4	2,1	1,1	0,2	0,2	1,4	0,5	0,2	0,1
Lubuskie	0,6	0,1	0,1	89,9	0,1	0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,6	0,8
Łódzkie	0,3	0,3	0,4	0,2	91,3	0,2	1,1	1,1	0,3	0,2	0,3	0,5	1,5	0,4	0,8	0,3
Małopolskie	0,4	0,3	0,7	0,3	0,3	92,6	0,4	0,7	3,9	0,4	0,2	1,8	2,3	0,2	0,2	0,1
Mazowieckie	0,4	1,6	5,3	0,5	2,6	0,4	92,0	0,5	1,1	5,0	0,7	0,5	3,6	2,9	0,5	0,6
Opolskie	0,9	0,0	0,1	0,2	0,5	0,2	0,1	88,1	0,3	0,1	0,1	0,8	0,1	0,1	0,2	0,0
Podkarpackie	0,3	0,2	1,7	0,2	0,1	1,8	0,4	0,5	88,5	0,3	0,2	0,3	1,9	0,2	0,1	0,1
Podlaskie	0,1	0,1	0,5	0,1	0,2	0,1	0,9	0,1	0,1	88,3	0,2	0,1	0,1	1,5	0,1	0,0
Pomorskie	0,2	1,5	0,3	0,5	0,2	0,1	0,4	0,4	0,2	0,6	93,8	0,1	0,3	2,3	0,3	1,1
Śląskie	0,8	0,2	0,6	0,7	1,2	2,3	0,4	3,6	0,9	0,5	0,1	93,7	1,9	0,3	0,3	0,3
Świętokrzyskie	0,1	0,1	0,7	0,1	0,6	0,7	0,7	0,3	1,2	0,1	0,1	0,4	85,4	0,1	0,1	0,1
Warmińsko-mazurskie	0,1	0,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,6	0,2	0,2	2,0	1,2	0,1	0,2	89,2	0,1	0,2
Wielkopolskie	1,1	2,2	0,3	3,1	1,0	0,2	0,2	0,5	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	93,9	1,5
Zachodniopomorskie	0,2	0,3	0,2	1,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,7	0,1	0,1	0,4	0,4	93,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych GUS Demografia,
<https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/StartIntro.aspx>

Podobne zależności widać w przypadku innych województw. Jednakże różnią się one, niekiedy znacznie, poziomem małżeństw zawieranych przez nowożeńców z partnerami z tego samego regionu. O ile w przypadku województw wielkopolskiego, dolnośląskiego, pomorskiego, śląskiego i zachodniopomorskiego przekroczony został w 2020 r. poziom 93%, o tyle w przypadku lubelskiego, opolskiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego udziały te kształtują się na poziomie poniżej 90%. Owym najniższym poziomem małżeństw homogenicznych terytorialnie odznaczają się regiony „odpływu”, województwa o gorszych parametrach poziomu życia, zlokalizowane peryferyjnie w stosunku do wielkomiejskich centrów życia gospodarczego kraju, charakteryzujące się długotrwałą przewagą emigracji młodzieży nad jej napływem.

W trakcie ostatniej dekady widoczne było zwiększanie się skali homogeniczności nowo zawieranych związków małżeńskich z punktu widzenia województwa pochodzenia nowożeńców (tab. 3). Może to odzwierciedlać zarówno mniejszą skalę migracji młodzieży, jak i fakt, że – wraz z odraczaniem momentu zawierania długookresowych zobowiązań, w tym i tych rodzinnych, w efekcie czego i kobiety i mężczyźni zawierają swe pierwsze formalne związki w coraz wyższym

wieku – zawarcie małżeństwa następuje na tym etapie życia, kiedy już dokonana została zmiana miejsca zameldowania po uprzednim, niekiedy kilkuletnim, nierejestrowanym pobycie w danym miejscu. Fascynujące byłoby w takim przypadku sprawdzenie, jak na proces narastania zgodności pomiędzy miejscem zamieszkiwania i zameldowania wpływa coraz częstsze i dłuższe przebywanie w przedmałżeńskiej kohabitacji, tj. długie, niekiedy wieloletnie, zamieszkiwanie ze swym przyszłym małżonkiem. Podejrzewać można, iż w takim przypadku przemeldowanie następuje jeszcze przed ślubem, na etapie jego antycypacji lub przygotowań do niego.

Tabela 3

Udział małżeństw zawieranych przez nowożeńców danej płci z danego województwa z małżonkiem z tego samego regionu w latach 2010-2020 (jako % ogółu małżeństw zawieranych przez nowożeńców danej płci)

Województwo	Mężczyźni				Kobiety			
	2010	2015	2019	2020	2010	2015	2019	2020
Dolnośląskie	83,8	85,8	92,3	93,7	83,7	86,0	92,3	93,9
Kujawsko-pomorskie	83,8	85,9	91,2	92,7	83,6	85,2	90,7	91,6
Lubelskie	82,9	84,6	87,9	88,9	81,7	82,5	86,7	88,2
Lubuskie	80,6	83,0	89,9	91,3	78,9	81,9	90,0	89,9
Łódzkie	85,1	86,0	90,8	91,2	83,7	85,3	89,9	91,3
Małopolskie	84,3	87,3	91,6	92,7	84,6	87,2	91,3	92,6
Mazowieckie	83,4	85,3	90,9	91,5	83,9	85,9	91,3	92,0
Opolskie	78,2	82,2	85,8	87,3	79,0	82,2	85,2	88,1
Podkarpackie	85,2	87,2	89,9	90,5	83,2	84,6	87,5	88,5
Podlaskie	83,5	85,2	88,9	89,8	81,5	82,6	86,9	88,3
Pomorskie	84,9	88,4	92,6	93,6	84,4	87,7	93,1	93,8
Śląskie	88,0	89,7	92,8	93,5	86,9	89,3	93,0	93,7
Świętokrzyskie	79,2	80,4	85,4	86,2	78,8	79,2	83,6	85,4
Warmińsko-mazurskie	80,1	80,8	87,5	89,3	77,0	80,0	86,3	89,2
Wielkopolskie	87,6	88,5	93,2	94,1	86,3	87,8	93,1	93,9
Zachodniopomorskie	83,0	86,9	92,9	93,4	82,9	85,9	92,5	93,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych GUS Demografia,
<https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/StartIntro.aspx>

Analizując dane odnoszące się do tego, skąd pochodzą małżonkowie, pośrednio pozyskać można informacje o ruchach migracyjnych. Wszak – nawet jeśli w chwili ślubu nowożeńcy zamieszkiwali jeszcze rzeczywiście w innych regionach – zawarcie związku małżeńskiego oznacza konieczność przeprowadzki do miejsca, w którym będzie się wspólnie zamieszkiwać.

Literatura

- Janiszewska A., 2007, *Dobór przestrzenny i demograficzno-społeczny małżeństw zawieranych w Łodzi*, Wyd. UŁ, Łódź
- Kaluza D., 2007, *Otwartość doboru terytorialnego małżonków we współczesnej Polsce*, „Roczniki Socjologii Rodziny”, https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/4099/1/09_Dorota_Kaluza_Otwartosc_doboru_terytorialnego_malzonkow_143-161.pdf
- RRL (Rządowa Rada Ludnościowa), 2020, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2019-2020*, ZWS GUS, Warszawa, <http://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/rzadowa-rada-ludnosciowa/publikacje-rzadowej-rady-ludnosciowej/>
- Szukalski P., 2014, *Skąd się pozyskuje małżonków?*, „Biuletyn Informacyjny – Demografia i Gerontologia Społeczna”, nr 9, <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/handle/11089/3566>
- Szukalski P., 2021, *Jak Covid-19 wpłynął na zawieranie małżeństw binajonalnych w Polsce przez polskich obywateli?*, „Biuletyn Centrum Studiów Migracyjnych UŁ”, nr 4, 2-6, <https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/handle/11089/37722>